

UDK: 811.163.42'32:81'34:81'36:27-23BIBL

Izvorni znanstveni rad

Prihvaćen za tisak: 17. listopada 2012.

Zrinka Jelaska
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
zjelaska@ffzg.hr

Miroslav Fuček
Ferdinandovac
miroslavfucek@net.hr

Brojčani omjeri hrvatskih fonoloških i morfoloških imeničkih kategorija u Bibliji

U radu se izdvojene imenice iz cijele građe Biblije u hrvatskomu prijevodu na temelju Velike konkordancije raščlanjuju na nekoliko gramatičkih kategorija. Na početku se opširnije predstavlja građa i način kako se pristupilo izboru natuknica. Potom se raščlanjuju fonološke kategorije: završetak imenica i nepostojano a, koje se razgraničuje od slične pojave umetanja -a u genitivu množine. Morfološke se kategorije najprije prikazuju odvojeno: sklonidba, rod, broj i živost. Na kraju se u međuodnos stavljaju završetak imenice, sklonidba i rod. Pokazuje se da je unutar svih imeničkih natuknica samo pet složenih kategorija zastupljeno više od pet posto: najviše imenice muškoga roda na -K koje pripadaju a-sklonidbi (npr. sin, kralj), potom imenice ženskoga roda na -a koje pripadaju e-sklonidbi (npr. ruka, žena), imenice srednjega roda na -e koje pripadaju a-sklonidbi (npr. ime, more), imenice ženskoga roda na -K koje pripadaju i-sklonidbi (npr. riječ, krv) i imenice srednjega roda na -o koje pripadaju a-sklonidbi (npr. djelo, nebo). Sve ostale kategorije imaju udio manji od jedan posto. Iako je očito da neke pojedinosti ovise o polaznoj građi, pretpostavlja se da opći odnosi u velikim promatranim imeničkim kategorijama mogu poslužiti kao pokazatelj zastupljenosti tih kategorija u hrvatskim tekstovima općenito. Slika fonoloških i morfoloških obilježja hrvatskih imenica u ovladavanju hrvatskim izvornojezičnih i inojezičnih učenika na temelju dobivenih podataka može biti jasnija ako se najprije daju obrisi najzastupljenijih i svojstvenih članova pojedinih kategorija, a tek poslije rjeđe, manje i nesvojstvene koji pripadaju različitim kategorijama, posebno ako su one isprepletene.

1. Uvod

Pojedine gramatičke kategorije hrvatskoga jezika u novije su se vrijeme istraživale metodama kvantitativne lingvistike u različitoj vrsti građe pa su poznati neki opći brojčani i čestotni odnosi (npr. da je množina općenito znatno rjeđa od jednine), iako konkretni ovise o vrsti jezične djelatnosti: govornim ili pisanim tekstovima, o funkcionalnom stilu, dobi i jezičnomu razvoju sugovornika. U ovomu se radu istražuju brojčani odnosi nekih gramatičkih kategorija imenica iz jednoga hrvatskoga prijevoda Biblije. Željelo se na jednomu cjelovitomu opsežnijemu tekstu saznati kakav je odnos unutar gramatičkih kategorija imenica u hrvatskome standardnome jeziku: njihova citatnoga izraza, roda, broja, sklonidbe i živosti, koji su brojčani i postotni omjeri članova unutar svake od kategorija i unutar cjeline svih natuknica. Neke od odabranih kategorija daju potpun uvid u čestotni položaj određene kategorije (npr. imenički završetak), za druge bi trebalo raščlaniti i druge vrste riječi koje ju dijele (npr. pridjeve, zamjenice i glagole za rod).

Imenice su odabrane kao jedna od najvažnijih, univerzalnih vrsta riječi, kategorija koja kao leksem sadrži određena semantička, sintaktička, morfološka i fonološka obilježja, od kojih se neka jasno očituju u samomu citatnomu obliku, npr. fonološki završetak, a druga je potrebno pridruživati na temelju poznavanja te riječi, npr. rod. U radu će se baviti natuknicama imenica predstavljenih svojim citatnim (kanonskim ili rječničkim) oblikom. Međutim, spominjat će se i nekoliko drugih pojmova povezanih s pojavljivanjem riječi u tekstu, odnosno pojedinih značenja te višeznačnice. Jedan je pojava (sve riječi u tekstu, uključujući i ponavljanja), drugi različnica (svi različiti izrazi u tekstu bez pridruženoga sadržaja, bez ponavljanja), a treći obličnica (svi izrazno i sadržajno jedinstveni oblici riječi u tekstu pridruženoga gramatičkoga sadržaja, bez ponavljanja), prema Z. Jelaska (2005). Naime, za tekst u (1) moglo bi se reći da ima 16, 15 ili 13 riječi ovisno koji je sadržaj pojma riječ. Stručnim rječnikom on ima 16 pojava, 15 različnica (dva puta ponavlja se isti izraz *žetve*), obličnica je također 15 (jer je različnica *žetve* u oba pojavljivanja genitiv jednine), a natuknica je 13 (to su: *žetva*, *biti*, *mного*, *a*, *radnik*, *malo*, *moliti*, *dakle*, *gospodar*, *da*, *poslati*, *u*, *svoj*), od kojih se ni jedna nepromjenjiva natuknica ne pojavljuje u citatnomu obliku. Zbrajanjem svake pojave iste riječi u tekstu dobiva se ukupni broj njezinih pojava, npr. *žetva* 3 jer se natuknica *žetva* pojavila 3 puta.

- (1) “Žetve je mnogo, a radnika malo. Molite dakle gospodara *žetve* da pošalje *radnike* u *žetvu* svoju.”

Navedeni se pojmovi mogu rabiti i za cijeli tekst, i za svaku natuknicu, i za pojedinu kategoriju, kao u ovome radu. Pojavnice se osim za natuknicu

mogu brojati i za različnice i obličnice, pa se broj pojavnica može navesti uz različnicu (npr. *žetve 3*, *žetve 2*, *žetvu 1*) ili uz obličnicu (npr. *G žetve 2*). Odnos natuknica i pojavnica pokazuje leksičku raznolikost, odnos pojavnica i različnica fonološku raznolikost, odnos pojavnica i obličnica morfološku raznolikost (v. npr. Jelaska, Baričević, Kekelj 2010). Pri tome je važno osvijestiti da različit opseg građe pokazuje vrlo različite rezultate za neke od čestotnih kategorija.

1.1. Građa

Kao građa odabran je hrvatski prijevod Biblije s više od pola milijuna pojavnica. Jedan je razlog bila njezina važnost za cjelokupni hrvatski jezik i kulturu. Drugi je bila dostupnost samoga teksta, uključujući njezinu konkordanciju, popis mjesta (stranica poglavlja) u nekome tekstu gdje se pojavljuju određene riječi ili izrazi. Biblijska konkordancija pregledan je popis nekih riječi ili nekoga retka koji se može naći u Bibliji, služi ljudima pri pronalaženju pojedinih biblijskih odlomaka.

Nakon prve hrvatske biblijske konkordancije (*Priručna biblijska konkordancija*, tiskana 1982. u Novome Sadu u izdanju *Dobre vesti*) s desetak tisuća riječi, potrebe čitatelja i istraživača Biblije potaknule su izradu veće biblijske konkordancije. Temeljila se na engleskoj biblijskoj konkordanciji *Strong's Exhaustive Concordance*, na kojoj je autor J. Strong radio 35 godina. Rad na novoj hrvatskoj konkordanciji počela je skupina ljudi 1987. godine, dovršena je 1990. Izrađena je na temelju starozavjetnoga teksta Biblije Kršćanske sadašnjosti (ur. Kaštelan, Duda 1968) izdane 1983. i novozavjetnoga prijevoda B. Dude i J. Fućaka (1985), popravljenoga 9. izdanja. *Velika biblijska konkordancija* (Vojnović 1991) izišla je u izdanju Kršćanske sadašnjosti iz Zagreba i *Dobre vesti* iz Novoga Sada. Sastoji se od dvije knjige. U prvoj se nakon predgovora izdavača nalazi 125 stranica rječnika i 807 stranica same konkordancije. U drugoj je knjizi radi snalaženja najprije ponovo na 125 stranica tiskan rječnik koji slijedi 929 stranica konkordancije. Primjer konkordancijskoga teksta naveden je u (2). Prva oznaka, kratica Mt, pokazuje knjigu u kojoj se nalazi traženi pojam (biser), tj. Matejevo evanđelje. Slijede oznaka glave i retka (13. glava, 46. redak u Bibliji). Tražena natuknica napisana je kraticom: b. (biser).

(2) Mt 13,46 pronade jedan dragocjeni b., ode, ...

U tekstu analizirane Biblije suradnici su računalno dobili 618 716 pojavnica koje je opet računalo svrstalo u 49 538 različnica, što znači da je izrazna (fonološka) razlikovnost 0,08. U Veliku biblijsku konkordanciju (kraće Konkordanciju) uvrštena su sva imena (vlastita i geografska), sve imenice, glagoli,

pridjevi, brojevi i prilozi (ne svi jer su mnogi prilozi homografi s pridjevima), što znači da su isključeni veznici, prijedlozi, uzvici, čestice. Nakon razlučivanja istopisnica ili homografa i ponovljenoga izbora odabrano je 53 404 riječi za konkordancijsku obradu, a nakon postupka lematizacije različnice su prikjučene različitim natuknicama. T. Vojnović (1991) navodi da su na kraju u rječniku Konkordancije uvrštena 19 644 pojma, što znači toliko natuknica. Kako nisu poznati brojevi izostavljenih nepromjenljivih vrsta riječi: veznika, prijedloga, uzvika i nekih priloga, ne mogu se dobiti točni podatci o leksičkoj raznolikosti, no prema raspoloživim podacima i drugim istraživanjima vjerojatno je slična građi Čestotnika, koja iznosi 0,04. Uz svaku različnicu koja se pojavljuje u Bibliji naveden je broj pojavnica. Nisu razdvajane obličnice, to znači da se nije razdvajao npr. dativ od lokativa u jednini, nominativ od akuzativa za živo a-deklinacije itd.

U rječniku Konkordancije citatni su oblici svih natuknica otisnuti masno i navedeni abecednim redom tako da s lijeva stoji redni broj stranice na kojoj se nalazi svaka različnica u konkordanciji, slijede ih njezine različnice. Budući da rječničku natuknicu čine svi različiti izrazi te riječi, iza svake različnice nalazi se broj njezinih pojavnica. Kako su autori razdvojili jedninu od množine uz pojedinu se natuknicu mogu pojaviti dvije jednake različnice, kao u primjeru u (3), gdje brojka 54 označavaju redni broj stranice na kojoj se u konkordanciji pojavljuje svaka različnica, *biser* je natuknica, ali istovremeno i različnica. Svaki izdvojeni izraz riječi *biser* ima naveden broj pojavnih oblika, tj. pojavnica: po dva su se puta pojavili genitivni oblici *bisera* u jednini i *bisera* u množini, a jednom instrumental *biserom*.

- (3) 54 *Birzajitov* 1
54 *biser* 2
54 *bisera* (jd.) 2
54 *bisera* (mn.) 2
54 *biserom* 1
54 *biserje* 2
54 *biserja* 3
54 *biserjem* 3
54 *biserju* 1
54 *bistar* 1

U Konkordanciji nema oznaka padeža, tj. nisu razdvojeni istopisni oblici različitih padeža unutar istoga broja, pa tako broj navedenih oblika riječi često ne pokazuje ni ukupan broj različenica (morfoloških oblika različita slijeda glasova ili slova), ni ukupan broj obličnica (oblika s pridruženim padežnim sadržajem). Primjerice, po samome slijedu slova ne zna se je li jedan *biser* nominativ, a drugi akuzativ ili su oba u istome padežu. Kad izdvojeni konkordancijski kontekst u drugomu dijelu knjige nije dovoljan da

to razriješi, mora se tražiti cijeli redak ili čak širi kontekst u samoj Bibliji. Provjera u biblijskome tekstu kod riječi poput *dječak* ili još više *kuća* koja se pojavljuje i u višičlanim nazivima znatno je zahtjevnija nego kod riječi poput *biser* ili *biserje*. Međutim, katkad se ipak mogu iščitati i neke obličnice: kad oblik riječi ima jedinstven izraz, poput I. jd. e-sklonidbe i a-sklonidbe npr. *biserom*, i-sklonidbe na *-u*; kad obličnica ima jednak izraz drugoj u različitom broju, jednini ili množini, jer su ih autori razdvojili pa je katkad time određen i padež, npr. *bisera* jd. = G. jd., *bisera* mn. = G. mn. u (3). U rječniku Konkordancije nije donesen ukupan zbroj svih pojavnica jedne natuknice pa ih je potrebno ručno zbrajati, što je naročito teško kod pojavnica koje se pojavljuju nekoliko tisuća puta. Bilo bi bolje da rječnički članak čini osnovna natuknica — osnovnica umjesto različnice i da se uz nju donosi zbroj svih pojavnica te riječi, kao u (4).

- (4) 54 *biser* 7
54 *biser* (2)
54 *bisera* (jd.) (2)
54 *bisera* (mn.) (2)
51 *biserom* (1)

Načelo izdvajanja osnovnice, ali bez broja pojavnica, već postoji u slučajevima kada se u Bibliji ne pojavljuju citatni oblici, kao u (5), što pokazuje da je osnovna natuknica kao pojam različit od ostvarenih različnica već prisutna u Konkordanciji.

- (5) Saul
1248 Saula 1

Čestotni rječnici pojavljuju se više od sto godina. Prvi — *Häufigkeitwörterbuch der deutschen Sprache* sastavio je F. W. Keadling 1897, a prvi hrvatski čestotni rječnik na korpusu od 100 000 riječi objavio je I. Furlan 1961. kao dio veće radnje pod naslovom *Raznolikost rječnika i struktura govora*. Zasad je najveći cjeloviti tiskani čestotni rječnik *Hrvatski čestotni rječnik* (Moguš, Bratanić, Tadić 1999) Zavoda za lingvistiku Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Sastavljen je na temelju milijunskoga korpusa pojavnica podijeljena u pet potkorpusa: dramski, prozni, pjesnički, novinski i udžbenički, svaki obuhvaća po 200 000 pojavnica. Pojavnice su izdvajane iz hrvatskih tekstova nastalih između 1938–1978. Izdvojene su 38 573 natuknice poredane na tri načina: *abecedno* (uz podatak o učestalosti pojavljivanja), *čestotno* (poredane su od najčešćih do onih samo s jednom pojavnicom) i *abecedno s različnicama i njihovim pojavnicama*, ali je navedena i ukupna čestota pojavljivanja same natuknice dobivena zbrojem pojavnica uz svaku

različnicu. Ovakav je način pregledniji, lakše se i brže pristupa podacima. Primjer iz kojega je izostavljen rang i popis potkorpusa naveden je u (6), gdje je u retku uz izdvojenu natuknicu *biser* ukupni broj pojavnica: 37.

- (6) biser m 37
(biser 17, bisera 10, bisere 4, biseri 5, biseru 1)

Međutim, Konkordancija je korisnija od Čestotnika po tome što se u njoj, ako se želi, može utvrditi svaka obličnica pomoću konkordancijskoga dijela, po potrebi i teksta koji je danas dostupan u računalnomu obliku, dok građa na temelju koje je izrađen Čestotnik nije dostupna.

1.2. Način rada

Iz Konkordancije su u tablice ispisane sve imenske natuknice te uz njih broj pojavnica. Potom se pristupilo određivanju i upisivanju njihovih obilježja. S time je bilo i poteškoća, posebno s rodom, gramatičkim sredstvom kojim se iskazuju rečenični i međurečenični odnosi, odnosno veza među pojedinih dijelovima rečenice ili teksta (Težak i Babić 1994). O problemu roda u imenica koje završavaju na *-a* i pripadaju osobama muškoga spola, ili i muškoga i ženskoga spola, dosta je raspravljano u hrvatskom jezikoslovlju (v. npr. Bošnjak-Botica, Gulešić-Machata 2007, Pišković 2012). Jedan su problem vlastita imena, npr. osobna poput *Antipa*, *Baana*, *Ezra* koja imaju završetak svojstven ženskomu rodu. Provjerom u konkordanciji ili Bibliji ustanovljeno je da su to muška imena jer označavaju muške osobe pa bi morala nositi oznaku muškoga roda. Dodatna se teškoća pojavila kod dvočlanih i višečlanih osobnih i geografskih imena, npr. *Abel Mekola*, *Bet Maaka* — treba li odrediti rod prema prvome članu imena (*Abel* — m.r.), drugome članu imena (*Mekola* — ž.r.) ili oba. Stoga, a i sustavnosti radi, iz cjelokupne su imeničke građe isključena sva jednočlana i višečlana vlastita imena jer se ona izostavljaju i u mnogim drugim čestotnim korpusima, npr. dječjega jezika (Kuvač, Palmović 2006), kod kojih je rod lako prepoznatljiv, a tako se postupilo i u Čestotniku (Moguš, Bratanić, Tadić 1999). To znači da su, bez obzira na njihovu veliku važnost, isključena čak i imena kao *Isus*, *Marija*, *Josip*, *Nil*, *Egipat*, *Jeruzalem* kod kojih je rod lako prepoznatljiv.

Druga su poteškoća pridjevi pisani velikim početnim slovom kao npr. *Veliki*, *Blagoslovljeni*. Iako označavaju osobu pa bi se mogli smatrati poimeničenima, oni su izostavljeni jer u tekstu poglavito označavaju svojstva i djeluju kao pridjev. Ostavljena su samo dva nesumnjivo poimeničena pridjeva pisana malim slovom, *uzeti* i *slijepi*. Izostavljeni su i pridjevi iz natuknica zemljopisnih naziva, poput *Crveno more*, *Judejska pustinja*, te višečlani opći nazivi, npr. *Blagdan beskvasnog kruha*, *Dom Božji*, no imenički član toga

naziva (*more, pustinja, blagdan, dom*) pribrojen je općoj imenici. Tako se *more* kao samostalna imenica spominje 309 puta, a ukupan je broj pojavnica imenice *more* 371 (opća imenica i opća imenica u sastavu višestranoga naziva).

Teškoća su bile i opće imenice pisane velikim slovom jer one nisu uvijek ime. Iz raščlambe se nije izostavilo sve što se piše velikim slovom, zadržane su imenice poput *Bog, Anđeo, Kula, Kraljevstvo, Zaručnica* pisane velikim početnim slovom. Velika početna slova u ovakvim slučajevima upozoravaju na višeznačnost tih riječi jer neke od njih imaju preneseno značenje, neke označavaju nadnaravna bića, npr. *Biće* je metafora za uzvišenost (Heb 1,3 — *koji je odsjaj Slave i otisak Bića njegova . . .*) i slično. Kako su neki rezultati ovoga istraživanja bili predstavljeni kao dio rada M. Fučeka (2005) gdje se raščlanjivalo 5180 imeničkih natuknica, treba napomenuti da ovaj članak donosi izbor donekle drugačijih podataka, ukupno se raščlanjuju 4904 imenice. Za njega je imenička građa ponovo pregledana, dodane su neke nove kategorije (npr. imenice ženskoga roda s nepostojanim -a), razgraničene (npr. nepostojano *a* u imenica na -*K* i na -*o*) ili isključene druge (npr. složeni rod i palatalizacija), ispravljani su neki propusti (npr. imenica *milje* svrstana je u srednji rod pa je izostala kategorija muškoga roda na -*e*). Moguće je da postoje neki propusti u građi za ovaj rad i u polaznoj građi. Da se građa obrađivala izravno iz samoga prijevoda, vjerojatno bi bilo ponekih razlika, a jamačno su se pojedine riječi mogle drugačije svrstavati. No kako je svrha ovoga rada dobiti opću sliku, nije vjerojatno da bi nju bitno promijenile. Razlika od 276 natuknica proizlazi iz toga što su imenice koje su se u Bibliji pisale velikim slovom spojene s istoglasnicama pisanim malim umjesto da budu posebne natuknice, npr. kao jedna natuknica uz imenicu *kuća* navedeno je svih 800 pojavnica samostalne riječi i još 3 koje su dijelovi višestranoga naziva. Iako je značenje imenica različito kada su pisane velikim ili malim slovom, tako u višestranomu nazivu *kuća Božja* riječ *kuća* označava Crkvu kao ustanovu i crkvu kao građevinu, ovdje ih se nije razdvajalo jer je glavna svrha rada utvrditi odnos gramatičkih kategorija, a ne značenjskih, za koje istozvučne raznopisnice nisu bitne. Uostalom, u prenesenu je značenju česta dvoznačnost pa je *kuća* doista i *kuća* i *crkva*. Stoga ih i ne bi bilo lako razlučiti brojem jer se katkada i druge riječi rabe dvoznačno (to je primjerice važno obilježje Ivanova evanđelja), za razliku od istopisnica koje su dva jasno različita leksema, poput *konac* (kraj) i *konac* (tvar) koje su takve unesene u Konkordanciju.

Imenskih je pojavnica u Konkordanciji bilo 135963, što znači više od petine (0,2197, tj. 0,22%) ukupnoga broja pojavnica (618716). Za ovaj su rad iz Velike biblijske konkordancije prikupljene 4904 natuknice imenica. U radu će se raščlaniti zastupljenost nekoliko gramatičkih kategorija imenica: dviju fonoloških od kojih je jedna u završetku posve očita — završni

glas, a druga nije jasno razlučena — nepostojano *a* i četiriju morfoloških koje nisu očite iz samoga izraza, iako ih se može u visokomu stupnju pretpostaviti: tip sklonidbe, rod, broj i živost. U Čestotniku je u uzorku od najčešćih 2000 riječi bilo 944 imenica, a u uzorku od najčešćih 4000 riječi 1887 imenica (Cvikić 2000). Među evanđeljima je najviše imenica bilo u Lukinu evanđelju: od 18324 pojavnice bilo je 3617 imeničkih pojavnica i 846 imeničkih natuknica (Kekelj 2009), tako da je ovaj broj imenica više od dvostruko, pa i više od četverostruko veći nego u prethodnoj raščlanjenoj građi. Kako je riječ o morfološkim kategorijama koje su s jedne strane semantički ustrojene, a s druge se očituju ili ne očituju fonološki, dovodit će se u vezu i jedne s drugima. Pri tome se fonološka obilježja ne će promatrati kao svojstvo teksta. Dakle, ne će se provjeravati jesu li se u tekstu pojavile različnice sa završetkom kao u osnovnice (završni glas ili nepostojano *a*) ili nisu. Osim kod roda i nekih primjera, u radu se ne će promatrati čestota pojedine natuknice, nego će za udio u kategoriji dovoljno biti da se pojavila jednom.

2. Fonološke kategorije

Dvije su kategorije proučavane u ovom radu utemeljene na izrazu imenica. Obje se temelje na završetku imeničke natuknice, odnosno njezinim završnim glasnicama u citatnomu obliku. Jedna je završni glasnik, a druga otvornik u jezgri zadnjega sloga. Kategorija završetka uvedena je da bi se proučili fonološki odnosi imenica. Takav podatak može osim opće spoznaje biti važan u poučavanju hrvatskomu jeziku da bi se vidjelo koliko se u nekomu tekstu može očekivati prototipnih izraza različitih imenica, a koliko rubnijih ili posve rubnih, u fonološkom smislu dvoznačnih. Kao očito obilježje, završetak je vrlo važno svojstvo imenice i upućuje na prototipne kategorije s njime povezane.

2.1. Završni glasnik

Imenice koje završavaju zatvornikom imaju u načelu nulti nastavak (*kralj-Ø*, *noć-Ø*), dok je imenicama koje završavaju otvornikom najčešće taj otvornik nastavak (*majk-a*, *sel-o*, *mor-e*). Međutim, u ovome se radu (kao i nekim drugima) govori o završetku ili završnomu glasu, a ne o nastavcima, ne samo da bi se utvrdio fonološki izraz osnovnice, nego i zato što bi se rezultati proučavanja nastavaka donekle razlikovali da se drugačije postupilo. K tomu ih ne bi uvijek bilo jednostavno ni utvrditi jer ovisi i o teorijskomu okviru. Primjerice, u riječi *misao* završno je *-o* dobiveno vokalizacijom zvonačnika *-l* koji se pojavljuje u kosim padežima kao *misli*, tako da bi se ovisno o teorijskomu pristupu moglo smatrati da se nastavak *Ø* dodaje različitim

osnovama: *misl-Ø*, *misal-Ø*, *misao-Ø*. Slično je, ali ne jednako i s riječima poput *posao*: *posl-Ø*, *posal-Ø*, *posao-Ø* ili kako drugačije, npr. *posl-Ø-Ø*. I *e* u riječi *tele* može se tumačiti kao nastavak *tel-e*, *tel-et-a* ili dio osnove *tele*, *tele-t-a*, i u *dveri* moguće je tumačiti kao nastavak *dver-i* ili kao dio osnove *dveri-Ø* (budući da nema jedninskoga oblika) s nastavcima *-ma* u DLI.

Imenice u citatnomu obliku mogu završavati otvornikom, što znači otvorenim slogom, slogom koji nema odstupa nego samo jezgru, ili zatvorenim slogom, koji u odstupu ima jedan ili nekoliko članova. Stoga će se sve imenice podijeliti na fonološki otvorene i zatvorene, katkad će se radi kratkoće govoriti o zatvorenim i otvorenim imenicama.

2.1.1. Zatvornici

Od ukupno 4 904 imeničkih natuknica, zatvorenim slogom, dakle odstupom, završava gotovo polovica imenica, ukupno ih je 2 359 (48,1%). Te imenice jasno pokazuju da su u jednini jer sve imenice u množini završavaju otvorenim slogom, tako i sve imenice bez jednine (*pluralia tantum*). Može se napomenuti da zatvorenim slogom u imeničkoj sklonidbi završava samo jednina, i to nominativ i akuzativ za neživo nekih imenica muškoga roda, nominativ i akuzativ nekih imenica ženskoga roda te instrumental cijele a-sklonidbe i e-sklonidbe.

2.1.2. Otvornici

Tek nešto više od polovice svih imeničkih natuknica, 2 545 (51,9%) završava otvorenim slogom. Među biblijskim imenicama nema ni jedne koja završava otvornikom *-u*, no takve su imenice i inače izrazito rijetke, kao opće imenice pojavljuju se tek u rijetkim posuđenicama poput *gnu*, *kakadu*. Dvoglasnikom *ie* ne završava ni jedna imenica. Tako biblijske imenice završavaju jednim od četiri otvornika, vrlo različito zastupljenima. Otvornikom *-a* završava 1 530 (31%) imenica, otvornikom *-e* završava 720 (15%) imenica, otvornikom *-o* 286 (6%) imenica, a otvornikom *-i* samo 9 (0,2%) imenica od čega su dvije poimeničenice.

Završni glas	broj	udio
-K	2359	48,10%
-a	1530	31,20%
-e	720	14,68%
-o	286	5,83%
-i	9	0,18%
Ukupno	4904	100%

Tablica 1. Broj i udio imeničkih natuknica prema završetku

Omjeri su među imenicama različiti ako ih se računa unutar samih otvornika. Tada na *-a* završava čak 60% imenica, na *-e* 28%, na *-o* 11%, ali na *-i* ponovno niti jedan posto (tek 0,4%) imeničkih natuknica otvorena sloga.

2.2. Nepostojano *a*

Nepostojano *a* glasovna je promjena koja se može pojaviti samo među sklonjivim riječima. Očituje se u gubljenju otvornika *a* koji postoji između dva zadnja glasa citatnoga oblika nekih riječi i ne pojavljuje se u svim padežnim oblicima. To je *a* koje ishodišnomu glasovnomu izrazu riječi omogućuje da bude fonološki prihvatljiva hrvatska riječ, da umjesto neprihvatljiva zatvorničkoga slijeda u odstupu sloga dobije dodatni slog u kojemu će on biti član jezgre, a jedan od dva zatvornika član pristupa umjesto odstupa, npr. *konc* → *konac*. Riječi s nepostojanim *a* u citatnomu obliku poimaju se kao riječi kojima se u sklonidbi mijenja osnovni oblik, i to tako da se glas prisutan u citatnomu obliku gubi u većini padežnih oblika. Zbog uloge citatnoga ili kanonskoga oblika riječi, oblici koji ga nemaju doživljavaju se kao oblici koji su ga izgubili, a ne kao oblici koji ga i ne trebaju (iako to stoji u temelju jezikoslovnoga opisa), pa bi se ta pojava mogla zvati i gubljenje *a*.

Nepostojano *a* pojavljuje se u fonološki zatvorenim oblicima triju sklonidbenih vrsta riječi muškoga roda: imenica a-sklonidbe (npr. *momak*), neodređenih pridjeva (npr. *dobar*) i pridjevnih zamjenica (npr. *takav*) te u ženskomu rodu imenica koje završavaju zatvornikom (npr. *sablazan*). U osnovnomu se obliku nepostojano *a* pojavljuje i kod imenica muškoga i ženskoga roda i-sklonidbe s vokaliziranim *-l* na kraju riječi, poput *posao*, *pomisao*. To pokazuje da je njihova osnovnica (Jelaska 2005) primjerice *posl*, *misl*, odnosno da je u ishodišnomu obliku *takav* izraz pa se u proizvođenju osnovnoga oblika kao leksema uvodi nepostojano *a*, i to prije vokalizacije. Kod imenica ženskoga roda koje imaju nepostojano *a* ono se redovito pojavljuje i u akuzativu jednine (Ham 2002), kod muškoga se roda pojavljuje i u akuzativu ako iskazuje neživo. Nepostojano se *a* može pojaviti samo u jedninskim imenicama jer samo jednina može završavati zatvorenim slogom. Ne pojavljuje se kod imenica srednjega roda jer njihov završni *-o* nije vokalizirani *-l*.

Nepostojano *a* prouzrokovano je “gubitkom nekadašnjih poluglasova, nalazi se vrlo često na mjestu sekundarnoga poluglasa, koji se razvio nakon otpadanja krajnjega poluglasa pa je na kraju riječi ostala zatvornička skupina teška za izgovor, npr. u nominativu jednine imenica i neodređenoga oblika pridjeva muškoga roda: *mozak* (*mozgə*), *dobar* (*dobrə*)” (Barić i sur. 1997: 607). Treba reći da nije glavni razlog teško izgovorljiva zatvornička skupina, nego narušavanje pravila glasovnoga ograničenja u odstupu sloga

(v. Jelaska 2004). Tomu neizravno daju potporu E. Barić et al (1997: 607) kada za nepostojano *-a* kažu: “ne pojavljuje se u riječima koje završavaju zatvorničkim skupinama *st, zd, št, žd*, npr. *gost, grozd, plašt, dažd* jer su one bile od davnine ostvarive na kraju riječi”.

2.2.1. Razgraničenje nepostojanoga *a* od umetanja *a*

Međutim, nepostojanim se *a* u hrvatskim gramatikama (npr. Barić et al 1997, Težak, Babić 2004, Ham 2002, Silić, Pranjković 2005) naziva i pojava umetanja *a* u genitivu množine imenica ženskoga roda e-sklonidbe (npr. *kruška — krušaka*), u srednjemu rodu (npr. *zrnice — zrnaca, božanstvo — božanstava*) te u muškome rodu nekih imenica stranoga podrijetla (npr. *talent — talenata, dijalekt — dijalekata, koncert — koncerata*) čiji citatni oblik završava zatvorničkim slijedom. Od navedenih se kategorija riječi *a* pojavljuje i u genitivu množine imenica muškoga roda, dok pridjevi, zamjenice i imenice i-sklonidbe nemaju umetnuto *a* u genitivu množine, npr. *momaka*, ali *dobrih, takvih, sablazni, pomisli*. I to, i činjenica da se u ženskomu rodu često pojavljuju inačice bez *a*, npr. *kruški* umjesto *krušākā*, pokazuje da je za pojavu umetanja *a* uvjet nastavak *-a*, ali ni on nije uvijek dovoljan jer se u ženskomu rodu pojavljuju inačice bez umetnutoga *-a-*, npr. *kruškā*.

Razumljivo je da se te dvije pojave mogu svesti pod zajednički nazivnik: nepostojano *a*, budući da je u oba slučaja riječ o otvorniku *a* koji se pojavljuje u zatvorničkomu slijedu na kraju riječi, i to dva posljednja zatvornika u nekih oblika sklonljivih riječi, a u drugima ne. Međutim, umetanje *a* i gubljenje *a* drugačije su pojave u nekoliko obilježja. Prvo, u genitivu se *a* umeće između dva završna zatvornika koji ne narušavaju slogovnu strukturu jer pripadaju odstupu prethodnoga i pristupu posljednjega sloga, npr. *momka*; što znači da u njemu umetanje nije nužno kao nepostojano *a*. Drugo, umetnuto *a* pojavljuje se samo ispred genitivnoga množinskoga nastavka *-a*, ne kod imenica s genitivnim množinskim nastavkom *-i*, npr. *krušaka / kruški, pomisli*, što pokazuje da je povezano uz taj padež (genitiv množine) i taj nastavak, pa bi se moglo zvati umetnuto *a* ili još točnije: genitivno umetnuto *a*. Treba napomenuti da genitivni množinski nastavak *-a* ima pridružene dvije more (dug je) i plutajuću moru koja se pridružuje prethodnomu slogu (pa i njega čini dugim), npr. *kùće, kûcā, kûćice, kûćicā*. Ako se u njemu nađe umetnuto *a*, ono postaje dugo, npr. *brěsākā*. Treće, umetnuto *a* u genitivu među sklonjivim se riječima pojavljuje samo u imenica. Pridjevi i zamjenice nemaju *a* u genitivu množine (nemaju ni nastavak *-a*, one imaju drugačiju sklonidbu), pa bi se moglo zvati i umetnutim imeničkim genitivnim *a*. Dakle, umetnuto *a* pojavljuje se u genitivu množine imenica sa zatvorničkim slijedovima svih rodova koje dobivaju nastavak *-a*.

Zbog navedenih se razloga u pojavljivanju *a* između dva završna zatvornika vide dvije pojave, kao što to čini i I. Marković (2012.b), pa su kao riječi s nepostojanim *a* izdvojene samo imeničke natuknice muškoga roda i imeničke natuknice ženskoga roda i-sklonidbe. Da je riječ o prikladnijemu pristupu, pokazala je i ova primjena. Pronalaženje natuknica s nepostojanim *a* lako je jer se kod njih ono pojavljuje u citatnomu obliku (a sve se riječi poimaju u svojim citatnim oblicima ili osnovnicama, ne u svojim sklonjivim oblicima, izuzev nominativa množine nekih imenica). Prema citatnomu se obliku pouzdano zna u kojemu će se obliku pojaviti nepostojano *a*, a u kojemu ne. Međutim, za mnoge se od imenica s (mogućim) umetnutim genitivnim *a* ne zna točno kakav će oblik genitiv množine u tekstu ostvariti. Da su nepostojano *a* i umetnuto *a* ista pojava, onda prebrojavanje samo onih imenica kod kojih se *a* pojavljuje u nominativu ne bi imalo previše smisla ako se ne provjeri jesu li se u biblijskoj građi pojavile različnice u kojima se ono ispušta (inače se njegova nepostojanost ne bi očitovala). Tada ne bi bilo toliko važno je li se pojavio nominativ kao citatni oblik jer se na njega svodi raščlanjivanje svake riječi. Pri tomu genitiv množine u kojima to *a* postoji uopće ne bi bio važan budući da bi bio jednak citatnomu obliku. Međutim, kod imenica e-sklonidbe i imenica a-sklonidbe srednjega roda, kod kojih se *a* ne pojavljuje u citatnomu obliku, nego samo u genitivu množine, upravo bi taj oblik bio ključan za uvrštavanje u brojanje jer ne bi imalo previše smisla uvrštavati njihove natuknice bez potvrđene obličnice genitiva množine. A onda bi, dosljednosti radi, trebalo posebno pobrojati i natuknice s nepostojanim *a* u citatnomu obliku kod kojih bi se *a* moglo pojaviti u genitivu množine. Trebalo bi provjeriti je li se on doista pojavio pa navesti ostvareno umetnuto *a* u genitivu i odvojeno prikazati one kod kojih se jest pojavio i one kod kojih se nije pojavio. Štoviše, trebalo bi provjeriti za sve natuknice jesu li se ostvarile različnice s vidljivim promjenljivim *a* i baviti se tim brojevima. Takva bi raščlamba jamačno donijela korisne spoznaje, no ona se ne temelji na fonološkoj analizi samih izdvojenih natuknica iz Biblije, nego na njihovim obličnicama, što izlazi iz okvira ovoga rada.

2.2.2. Pojavnost imenica s nepostojanim *a*

Kod glavnine biblijskih natuknica odmah je jasno da ne mogu imati nepostojano *a*, 3 259 (66,46%) onih koje su otvorene, a završavaju otvornicima *-a*, *-e*, *-i*. Imenica koje završavaju zatvornikom, odnosno zatvorenim slogom ima ukupno 2 359 (1 952 muškoga i 407 ženskoga roda). Imenica koje završavaju otvornikom *-o* ima 286, što čini ukupno 2 645 imenica za koje bi se na prvi pogled moglo pomisliti da u sebi sadrže nepostojano *a*. No kad se od imenica koje završavaju na *-o* oduzme 261 imenica srednjega roda jer ga on nema, ostaje samo 25 (8,74%) imenica ostala dva roda koje sve

imaju nepostojano *a*. Tako se na drugi pogled (obaviješten o rodu) može prepoznati sve otvorničke: 19 (6,6%) imenica m. r. i 6 (2,1%) imenica ž. r. (*misao* i njezine tvorenice *zamisao*, *primisao*, *pomisao*, *namisao*, *promisao*). Kad bi se od imenica sa zatvorenim završnim slogom oduzele imenice koje nemaju otvornik *a* u posljednjoj jezgri, jer su mogući kandidati samo one koje ga imaju, bilo bi ih još manje. To nije učinjeno za ovaj rad (za to bi trebao treći pogled). U svakomu slučaju, od fonološki zatvorenih imenica 368 (15,6%) ima nepostojano *a*, od toga 3 (0,73%) ženskoga roda: *bojazan*, *sablazan*, *pjesan*, ostalih 365 muškoga su roda. Uz spomenutih 25 otvorenih to su ukupno 393 (8,74%) imenice s nepostojanim *a*. Brojčani i postotni omjeri prema završetku navedeni su u tablici 2.

Završetak	Broj		%		
	Nep. -a	Ostalo	Nep. -a	Ostalo	Σ
-K	368	1991	15,60%	84,40%	100%
-o	25	261	8,74%	91,26%	100%
Ukupno	393	2252	17,45%	82,55%	100%

Tablica 2. Brojčani i postotni omjer nepostojanoga *a* među imeničkim natuknicama

U odnosu na svih 4 904 imeničkih natuknica, imenica s nepostojanim *a* ima 8,01%. Da je nepostojano *a* svojstveno muškomu rodu, pokazuju omjeri jer se u muškomu rodu pojavljuje otprilike u petini imenica, u ženskomu ni u stotnini. Među svih 2 015 imenica muškoga roda ima ga 384 (19,06%), a nema 1 631 (81,94%) imenica, dok ga među svih 1 915 imenica ženskoga roda ima samo 9 (0,47%), a nema 1 906 (99,53%).

3. Morfološke kategorije

Među morfološkim kategorijama imeničkih natuknica istraživat će se brojčani i postotni omjeri sklonidbe, roda, broja i živost. Možda je korisno podsjetiti da nije uvijek lako prepoznati iz izraza različnice rod i sklonidbu imenica, posebno u množini, zato ih je i važno svoditi na natuknice. Katkada nije jednostavno prepoznati ni rod ni broj, npr. kod ‘kolebljivih’ imenica na *-ež*, npr. *gnjilež*, *grabež*, *trulež*, *živež* (v. Bošnjak 2005).

3.1. Sklonidba

Za tvorbu padežnih oblika imenica služe nastavci triju vrsta, koje se prema nastavku u genitivu zovu a-sklonidba, e-sklonidba, i-sklonidba. U literaturi se najčešće ne raspravlja o poimeničnim pridjevima, kao što su *Hrvatska*, *Poljska*, *mlada*, *stari* i druge. Prema njima je moguće dvojako postupiti. Jedan je tradicionalan način kako to gramatike čine, da se smatra kako su to

morfološki pridjevi pa se njihova sklonidba navodi među pridjevima. Drugi je da se među imenice, ako se one smatraju imenicama, uvedu i sklonidbeni tipovi po kojima se sklanjaju, što predlažu B. Tafra (2006) i I. Marković (2007). Naime, ako se za poimeničenice kaže da su imenice, a imenice su morfološka, odnosno morfološko-leksička kategorija, onda je pomalo kontradiktorno tvrditi da su one morfološki pridjevi zbog sklonidbe. Stoga se u ovom radu uvodi i pridjevna sklonidba.¹ Po njoj se sklanjaju samo dvije poimeničenice: *slijepi* i *uzeti*, značenjski su važne za polazni tekst, pri čemu *slijepi* ima i izvorno imeničku inačicu *slijepac*.

U ovom prijevodu Biblije po a-sklonidbi sklanja se najveći dio imenica, njih 2946 (60%). Po e-sklonidbi sklanja se manje od trećine: 1531 (31%) imenica. Po i-sklonidbi sklanja se manje od desetine: 418 (9%) imenica, a pridjevna sklonidba nema ni 1%. Brojčani i postotni omjer sviju vrsta sklonidbe navedeni su u tablici 3.

	Broj	%
A-sklonidba	2953	60,21%
E-sklonidba	1531	31,21%
I-sklonidba	418	8,52%
Pridjevna sklonidba	2	0,05%
Ukupno	4904	100%

Tablica 3. Brojčani i postotni omjer sklonidbe imeničkih natuknica

Međutim, *e-sklonidba* fonološki je jednostavnija, za razliku od *a-sklonidbe* koja ima više sklonidbenih uzoraka, povezano s citatnim oblikom. To je još jedan od razloga zašto je potrebno razlikovati citatni ili kanonski oblik — jer oni nisu isto što i nominativ jednine ili pak nominativ množine — poimanje sklonidbe kao kategorije bilo bi jednostavnije kad bi se citatni oblik razlikovao od same (nominativne) obličnice. Treba primijetiti da je slika sklonidbe bez ikakva isticanja različitih tipova prema rodu i završetku prilično jednostavna. Gotovo je prejednostavna, na neki način protivna intuitivnomu doživljaju hrvatske sklonidbe (što pokazuju i promjene u njezinu predstavljanju u hrvatskim gramatikama u novijoj povijesti). To će se promijeniti u četvrtomu dijelu rada kada se kategorije isprepletene prikažu.

3.2. Rod

Rod je u hrvatskome gramatička kategorija: sva tri roda imaju i nespolne imenice, svi predmeti, stvari, opći pojmovi i dr. Tako imenica *Bog* u hr-

¹Budući da to nije tema rada, a nisu izdvojene poimeničenice ženskoga ili srednjega roda, ne će se raspravljati o tomu je li pridjevna sklonidba najobuhvatnija i jedina uključuje imenice svih rodova, tj. ima li pridjevna sklonidba različite podtipove za različiti rod kao što ima a-sklonidba ili bi trebalo uvesti nekoliko pridjevnih.

vatskomu jeziku nosi oznaku muškoga roda, iako teologija tumači da Bog nije ni muško ni žensko, već nešto neshvatljivo ljudskome umu što nadilazi razliku između muškoga i ženskoga roda, a i spola. Starozavjetni pisac na početku Biblije donosi sliku stvaranja svijeta i kao vrhunac toga stvaranje čovjeka. Teološki je Bog stvorio čovjeka na svoju sliku, osobu sastavljenu od muškarca i žene. Čovjek je simbioza muškarca i žene, kao što kaže knjiga Postanka 1,26–27: *I reče Bog: “Načinimo čovjeka na svoju sliku, sebi slična, da bude gospodar ribama morskim, pticama nebeskim i stoci — svoj zemlji — i svim gmizavcima što puze po zemlji!” Na svoju sliku stvori Bog čovjeka, na sliku Božju on ga stvori, muško i žensko stvori ih.* Iz toga proizlazi da Adam, iako je bio prvi stvoren, ne označava puninu, već je postao čovjekom u zajedništvu sa ženom Evom. To biblijskim jezikom kazuje da rod imenice *čovjek* nije uvjetovan spolom. Međutim, kod ljudi je, donekle i kod životinja, rod većinom povezan i sa spolom, no ne uvijek. Primjerice nebeska bića koja su nesporna nose oznaku muškoga roda: *anđeo, duh*, što je također jedan od dokaza da rod ne znači što i spol.

Prema dosadašnjim je istraživanjima podjednak broj muškoga i ženskoga roda u istraženoj građi, iako je uglavnom, posebno među pojavnica, nešto više muškoga roda od ženskoga. To donekle proizlazi iz toga što rod u hrvatskome ima i opću ulogu, što se dobro vidi u množini gdje se muškim rodovima iskazuje i množina muškoga roda i množina miješanih rodova. Katkad se i ženski rod umnaža, češće tvorbenim kategorijama pa su u njega ušle i zbirne imenice kao što su *marvinčad, lanad, paščad, momčad*, koje u većini slučajeva nemaju množinu ili bar ne u osnovnomu značenju. Ako se izluči osnovna riječ od koje je tvorena zbirna imenica, npr. *lanad — lane, marvinčad — marvinče*, vidi se da je ona u srednjemu rodu. Zbirna imenica koja značenjski stoji umjesto množine u ženskomu je rodu, sa zatvorničkim završetkom, a pripada i-sklonidbi. U hrvatskomu jeziku ženski je rod povećan i apstraktnim imenicama tvorenim vrlo plodnim i čestim nastavkom *-ost*, dok je srednji rod povećan sufiksima kojima se tvore glagolske imenice, oni su odgovorni za velik udio tih rodova biblijskih imenica.

Rod se provjeravao pokaznom zamjenicom (npr. *ta svjetlost*), po potrebi i glagolom. No kod imenica dvojnoga roda kojima po samoj natuknici nije jednoznačno odredljiv rod provjeravalo se značenje u Bibliji. Tako su nakon provjere u kategoriju ‘muški rod’ ušle imenice dvojnoga roda, koje mogu označiti i mušku i žensku osobu, a sklanjaju se kao imenice e-sklonidbe. To su imenice koje su semantički označavale mušku osobu sa završetkom na *-a*, npr. *ubojic-a, varalic-a, pijanic-a, lotalic-a*, Dio takvih imenica na *-a* uvijek označava mušku osobu (npr. *tata, vojskovođa*), dok dio ima dvojni rod, ali se provjerom u Bibliji pokazalo da označavaju muške osobe (npr. *varalic-a, pijanic-a, lotalic-a*) pa su svrstane u muški rod. T. Pišković (2011: 202) napominje da su brojevne imenice na *-ica* (npr. *dvojica, trojica*) hibridne

imenice jer označavaju skupinu osoba isključivo muškoga roda, a same su te imenice ženskoga roda. Imenica složenoga roda bilo je ukupno 18, svrstane su u ženski rod, među ostalim i radi usporedbe s ostalim istraživanjima. Kako bi se lakše usporedilo ovo istraživanje s podacima drugih istraživanja o rodu, u tablici 4 osim podataka o natuknicama navode se i podaci o pojavnicama. Natuknica imenica muškoga roda u proučavanom prijevodu Biblije ima ukupno 2015 (41%), ženskoga roda ukupno je 1908 (39%), a srednjega roda ukupno 981 (20%), dok je pojava muškoga roda 68 247 (50%), ženskoga 44 883 (39%), a srednjega 22 833 (20%).

	Natuknice	Pojavnice	% natuknica	% pojava
Muški rod	2015	68247	41,09%	50,20%
Ženski rod	1908	44883	38,91%	33,01%
Srednji rod	981	22833	20,00%	16,79%
Ukupno	4904	135963	100%	100%

Tablica 4. Brojčani i postotni omjer imenskih natuknica i pojava prema rodu

Među natuknicama je mala razlika između muškoga i ženskog roda (41% vs. 39%), može se reći da ih je podjednako, što u bitnom potvrđuje prijašnja istraživanja o odnosu muškoga i ženskoga roda u različitoj vrsti građe, npr. najčešćih 4000 riječi (20% : 19,28%) iz Čestotnika (Cvikić 2000), imenicama i glagolima u dječjem govoru (Jelaska i Kovačević 2001), uključujući i unos odraslih (Jelaska, Kovačević, Anđel 2002), udžbenicima hrvatskoga kao inoga jezika (Cvikić, Jelaska 2006). Iako je imenica srednjega roda uočljivo manje (19,86%), ipak ih je jedna petina, bitno više nego u istraživanju prema Čestotniku (Cvikić 2000), gdje ga je u 4000 najčešćih riječi bilo oko dvadesetine (4,81%).

Prevlast muškoga roda — Rodovi su promatrani u prijevodu na hrvatski koji muški rod najviše dodjeljuje riječima koje se odnose na muški spol ljudi, tako i riječima koje označavaju životinje vidljive muškosti, ali i generički rod češće pripada muškomu rodu. Kako je među natuknicama odnos dvaju glavnih rodova podjednak, što pokazuje opće svojstvo hrvatskoga jezika, jedan od uzroka očitog prevlasti muškoga roda u pojavnicama Biblije u odnosu na ženski rod proizlazi iz tematskih, odnosno sadržajnih svojstava teksta. Dio proizlazi iz velike čestotnosti dvadesetak imenica muškoga roda koje označavaju bića koja su važan sadržajni dio Biblije. Primjerice, dok među oko 120 najčešćih natuknica koje imaju više od 200 pojava nebića ima tridesetak u svakome od tri roda, bića ima 26 muškoga, 5 ženskoga i 1 srednjega roda. Bića su ženskoga roda *žena, kći, majka*, uz riječi *vojska i stoka*, srednjega *dijete*, a muškoga *sin, otac, brat, muž*; opće imenice *čovjek i ljudi, narod, prijatelj, neprijatelj i učenik*; duhovna bića: *Bog, duh, anđeo*, te vjerski i društveno ustrojena bića: *Gospodin i Gospod, Krist* (pomazanik), *svećenik*,

levit, prorok, kralj, knez, gospodar, glavar, starješina, faraon, sluga. Među 17 imenica s više od tisuću pojava muškoga roda je 11, ženskoga 4, a srednjega 2. Pri tom tih 11 imenica muškoga roda ukupno ima 22 128 pojava (*sin* 4391, *kralj* 2814, *narod* 2617, *Bog* 2555, *dan* 2155, *otac* 1537, *grad* 1441, *čovjek* 1317, *ljudi* 1158, *dan* 1079, *brat* 1064), ženskoga 6562 (*zemlja* 2199, *riječ* 1655, *ruka* 1644, *žena* 1064), a srednjega 2057 (*ime* 1031, *srce* 1026) pojava. To znači da je od 23364 pojava razlike u korist muškoga roda 15566 više uzrokovano tim najčešćim pojavnicama, sve ostale imenice imaju samo 7798 pojava muškoga roda više.

Osim teme i glavnih bića o kojima Biblija govori, od kojih su neke imenice muškoga roda vrlo česte i u općemu hrvatskom (v. Jelaska, Baričević, Kekelj 2010), uzrok prevlasti muškoga roda među pojavnicama mogao bi se pronaći i u kulturno-povijesnim okolnostima u kojima je Biblija nastajala, a koje se očituju kao razlika u spolu u dijelu leksika koji se odnosi na ljude, odnosno različitim društvenim ulogama muškaraca i žena. Počevši od Staroga zavjeta, uloga muškarca u obitelji i društvu bila je predodređena za ulogu protagonista i vođe obitelji i društva, ali i za obranu obitelji i naroda. Spomenute su uloge prenošene židovskom kulturom, ali dijelom uvjetovane i surovim okruženjem, stalnom bojazni od nedostatka hrane, vode i osnovnih životnih potreba, posebno kada se obitelj kretala pustinjom ili kamenjarom. Muškarac kao glava obitelji bio je hranitelj i branitelj, trebao je osigurati egzistenciju u tim negostoljubivim predjelima. Posljedica je te uloge kao teme češće spominjanje muškoga spola nego ženskoga u samim tekstovima, npr. Postanak 42,1–2: *Kad je Jakov čuo da u Egiptu ima žita, reče svojim sinovima: Što tu zurite jedan u drugoga? Čujem da ima žita u Egiptu. Otiđite dolje te ga nam odande nabavite da ostanemo na životu i ne pomremo.* Ženama je ta uloga bila znatno teža, bez muškarca su teško preživljavavale, što pokazuju priče o udovicama, npr. priča o Ruti ili o otjeranoj sluškinji Hagari, koja nije znala kako prehraniti svojega sina (Postanak 21,14–16): *Rano ujutro Abraham uze kruha i mješanicu vode pa dade Hagari; stavi to na njezina ramena zajedno s dječakom, te je otpusti. Vrludala je amo-tamo po pustinji Beer Šebe. Potrošivši vodu iz mješanice, ostavi dijete pod jednim grmom, a sama ode i sjede nasuprot, daleko koliko luk može dobaciti. Govorila je u sebi: 'Neću da vidim kako dijete umire'. Sjedeći tako, udari u jecanje.* Da je Isus u Novomu zavjetu nosio drugačiji, izvorni stav, govori njegovo objašnjenje da je Mojsije narodu dopustio mužu otpustiti ženu jednostavnim pisanjem otpusnoga pisma zbog okorjelosti (Mk 10,5), odnosno tvrdoće (Mt 19,8) njihova srca, ali da je to grijeh jer je na početku (stvorenja) Stvoritelj stvorio muško i žensko (Mk 10,6; Mt 19,4), da ih je on združio i *Što, dakle, Bog združi, čovjek neka ne rastavlja.*

3.3. Broj

U ovomu će se dijelu rada raščlaniti gramatički broj, tj. broj u fleksiji, pa ga je potrebno razlikovati od ostalih značenja te i srodnih riječi, npr. broja kao semantičke skupine riječi, brojivosti kao kvantifikacije (Znika 2005). Kako je citatni oblik jednina osim ako je nema, nije uvijek očito kad je neka natuknica *singularia tantum*. Primjerice, *voda* je katkad *singularia tantum*, katkad brojiva (posebno u Bibliji), što pokazuje da je *voda* višeznačna riječ. I neke se druge imenice u načelu rabe u jednini, poput vlastitih imena. Osobna su imena nebrojiva, ali njihovi nositelji jesu pa se osobne imenice ipak mogu po potrebi rabiti u množini, npr. *Ivan* i *Ivani*, iako se to, čini se, rjeđe čini. Kad i jest potrebno, često se i množina izbjegava uporabom drugačijih riječi, pa se umjesto *Sretan imendan svim Ivanima i Ivanama* kaže *Sretan imendan svima koji se zovu Ivan ili Ivana* (više o kategoriji brojivosti v. npr. Znika 2002, 2005).

Većina natuknica u Bibliji ima prototipni gramatički broj, jedninu. Kad imenice nemaju jedine (*pluralia tantum*), citatni im je oblik množina. Među imenicama ženskoga roda pojavljuje se 9 natuknica koje nemaju jedninu, završavaju na *-e*: *gaće, gajde, mekinje, nožice, naćve, jasje, korice (mača), ralje, gaćice*, one pripadaju e-sklonidbi. Među imenicama srednjega roda takvih je 7: *vrata, usta, leđa, prsa, njedra, kljesta*, pripadaju a-sklonidbi. Na *-i* završavaju 4 imenice i-sklonidbe: *dveri, osti, grudi, sapi*, od petnaestak koliko takvih imenica u hrvatskomu jeziku ima (Marković 2007). Na *-i* završava i imenica muškoga roda *ljudi* koja nema gramatičku jedninu, nego je *pluralia tantum*. Obično se doživljava semantički, kao svojevrsna množina riječi *čovjek* pa ju se katkada tako i svrstava u općemu jeziku, no leksički to nije tako. Ta je imenica višeznačna — katkad uključuje i muškarce i žene, katkad i djecu, neizravno ili izravno (*ljudi su muškarci, žene i djeca*) ili pak djeca mogu biti isključena (npr. *ljudi i djeca, tada ljudi znače odrasle*), a katkad pojedini, posebno u mjesnim idiomima, isključuju i žene (npr. *ljudi i žene*). Međutim, kao što je rečeno, biblijski se pojam čovjeka sastoji od žene i muškarca.

	Brojčani omjer	Postotni omjer
Pluralia tantum	21	0,43%
Ostale imenice	4883	99,57%
Ukupno	4904	100,00%

Tablica 5. Brojčani i postotni omjer natuknica prema gramatičkomu broju

Značenjski su množina, a gramatički jednina i zbirne imenice poput *lanad, pašćad, marvinćad, momćad*, takvih imenica ima 428 (8,73%), a ostalih jedninskih imenica 4 455 (90,84%). Dakle, od 4 904 natuknica čak 99,57% pri-

pada jednini, dok je samo 21 natuknica u množini, što ne čini ni jedan posto: 0,43%.

3.4. Živo

Kategorija živosti, koja postoji u slavenskim jezicima jer potječe iz praslavenskoga, na izraznoj razini očituje semantičku razliku (v. Ivšić 1970, Vince-Marinac 1990, 1992, Tafra 2005, Blagus-Bartolec 2006). Najčešće je opisana kao kategorija “koja unutar paradigmatski jednoga gramatičkoga tipa (fonološkoga, morfološkoga, sintaktičkoga ili prozodijskoga) na planu jezičnog izraza s obzirom na padežni nastavak u akuzativu jednine razlikuje dva pod-tipa” (Blagus-Bartolec 2006: 1). Kategoriji živoga kao gramatičkoj kategoriji u hrvatskome pripadaju imenice koje označavaju ljude, nadnaravna bića (npr. *andeo*), životinje. Biljke nisu uvrštene u ovu kategoriju, iako biljke dišu, kako kažu biolozi, a živo je sve što diše. Načelo pripisivanja živosti, dakle, nije bilo biološko, nego gramatičko i semantičko. U ovu kategoriju nisu uvršteni niti dijelovi tijela (npr. *nos*, *vrat*, *prst*, *palac*), iako su dio živoga, niti skup živih bića (*narod*, *razred*, *puk* i sl.).

U hrvatskome jeziku samo muški rod izrazom iskazuje razliku živo i neživo (akuzativ jednine), i to unutar a-sklonidbe, dok muški rod e-sklonidbe, ostali rodovi (i sva množina) ne. Stoga se u promatranju udjela živoga može pristupiti na dva načina. Prvi, koji je redovito prisutan u hrvatskim gramatičkim opisima, govori da kategorija živo postoji samo u imenica muškoga roda, npr. utemeljena je na značenjskome razlikovanju “živoga od neživoga u onome što je označeno imenicama muškoga roda u akuzativu jednine” (Simeon 1969). Ona se “morfološki očituje” u razlikovanju N/A (neživo) i G/A (živo) sinkretizma u jedninskoj paradigmi imenica muškoga roda (Blagus-Bartolec 2006, gdje se daje kratak pregled još od Kašića 1604). Taj je pristup utemeljen na fonološkomu izrazu riječi u akuzativu koja se pojavljuje samo u muškomu rodu, od imenica samo u a-sklonidbi jer se u e-sklonidbi ne očituje.

Drugi je mogući pristup morfološki, odnosno morfološko-semantički — utemeljen je na kategoriji živost koja uključuje sve imenice, samo što oblici za živo i neživo imaju isti izraz, homonimni su, tj. razlika se kod njih fonološki ne ostvaruje. Takav pristup može se poduprijeti nekim drugim gramatičkim kategorijama. Jedna su hrvatska gramatička kategorija — neodređenost, odnosno određenost pridjeva. Naime, određeni oblik pridjeva glasovno se razlikuje samo u muškomu rodu, u citatnomu obliku i sklonidbenim oblicima, ali samo u jednini (izuzev instrumentala). U množini i svim ostalim rodovima određeni i neodređeni imaju isti glasovni izraz. Dokaz da kategorija ipak postoji u množini i ostalim rodovima pruža prozodija jer određeni oblici imaju dug nastavačni slog, npr. neodr. *srětna*, odr. *srětnā*, a neki pridjevi imaju i različit naglasak, npr. *mláda*, *hládnō*, prema *mládā*, *hlâdnō*. Uosta-

lom, u sklonidbi se smatra da postoje npr. dativni, lokativni i instrumentalni oblici i u množini. Činjenica da su oni u svih imenica uvijek izrazno jednaki ne priječi ih da se u jezikoslovnim opisima smatraju različitim padežnim oblicima.

Ovdje je tradicionalno, prema fonološkomu izrazu, izdvojena kategorija živo, pa su uključene samo imenice muškoga roda koje završavaju na *-K* (1952), imenice koje završavaju na vokalizirano *-o* (19) i imenice nastale od pridjeva koje završavaju na *-i* (2), ukupno 1973. Izostavljene su imenice muškoga roda e-sklonidbe (6), imenice dvojnoga roda koje su ostvarene kao muški rod (35) i imenica *ljudi* koja je samo u množini (gdje se živost ne razlikuje fonološki), ukupno 42 natuknice (41 e-sklonidbe + 1 a-sklonidbe). Brojčani i postotni omjer imenica u kojima se fonološki očituje kategorija živo i neživo navedeni su u tablici 6. Unutar *samoga* muškoga roda a-sklonidbe s jedninskim natuknicama imenica koje fonološki očituju kategoriju živo u Bibliji je 812, što čini 41% natuknica prema 59%. Unutar svih natuknica tih 812 prema 4092 natuknica koje to fonološki ne razlikuju čini 17% prema 83%.

	Muški rod	Sve natuknice	m.r. %	sve %
Živo	812	812	41,16%	16,55%
Neživo	1161	4092	58,84%	83,45%
Ukupno	1973	4904	100%	100%

Tablica 6. Brojčani i postotni omjer kategorije živo u fonološki različitim paradigmama

Međutim, kategoriji živo može se pristupiti i na drugi spomenuti način i prema izraznoj razlici u muškomu rodu gramatički, odnosno samo morfološki živim smatrati ljude, životinje i ostala bića (izuzev biljaka) i u ostalim rodovima, a fonološku jednakost nazvati homonimnošću. M. Fuček (2005) promatrao je cjelokupni semantički odnos živoga i neživoga među biblijskim imenicama u svim rodovima, dakle i u imenicama muškoga roda e-sklonidbe i ostalim rodovima bez vidljive gramatičke razlike između živoga i neživoga. Od izdvojenih 5180 natuknica značenjskoj kategoriji živo pripala je trećina, a u kategoriji neživo dvije trećine (1275 vs. 3905). U takvom je pristupu u kategoriji živo najviše zastupljen muški rod s 952 (74,7%), potom ženski s 288 (22,6%), a neznatno srednji s 35 (2,7%) natuknica. U kategorije neživo udjel je ravnopravniji: ima 31,1% muškoga, 43,66% ženskoga i 25,24% srednjega roda. Kao što se vidi, kod ostala bi dva roda fonološki izražena razlika između živo i neživo bila manje funkcionalna — kod ženskoga je roda živoga tek oko sedmine (14,45% prema 85,55%), a kod srednjega oko tridesetine (3,43% prema 96,57% neživoga).

Prvi je pristup kategoriji živoga prikladniji u poučavanju, tj. tijekom učenja hrvatskoga (standardnoga) jezika. To se posebno odnosi na hrvatski kao ini jezik, ali i na hrvatski kao materinski jezik onih izvornojezičnih govornika u čijemu se zavičajnomu idiomu ta kategorija ne razlikuje ni u muškome rodu (npr. kajkavski idiomi u kojima se kaže *vidim stola*). Tada je učenike potrebno upozoriti da izrazom moraju razlikovati živo i neživo samo u muškome rodu a-sklonidbe, dok u svim drugim slučajevima ne. Drugi je pristup jezikoslovno dosljedniji ako se i drugi istoizrazni fleksijski oblici (koji su istovremeno istopisnice i istozvučnice) smatraju različitima.

4. Međuodnosi kategorija završetka, sklonidbe i roda

Raščlanjene će se kategorije završetka, roda i sklonidbe opširnije prikazati s nekoliko gledišta u skladu s polaznom kategorijom: izraz natuknice, sklonidbena vrsta ili pak rod imenice i prepoznavanje: završetak i rod, završetak i sklonidba, sklonidba i rod, sklonidba i završetak, rod i završetak. Zbog promatranja fonološke i morfo(fono)loške isprepletenosti podatci će se djelomično ponavljati, no važno je uvidjeti da iste brojke u drugoj kategoriji imaju drugačiji omjer. Npr. sve zatvorene imenice ženskoga roda (njih 407) pripadaju i-sklonidbi, ali se i-sklonidba ne sastoji samo od zatvorenih imenica ženskoga roda (iako 407 čine glavninu).

Zatvornik (K) — Zatvornikom u citatnomu obliku mogu završavati imenice muškoga ili ženskoga roda, srednjega roda nema. Zatvoreni završetak uključuje nastavak *Ø*, npr. *N. izvorØ*, *G. izvora*. Glavnina od 2 359 biblijskih imenica koja završava zatvornikom pripada muškome rodu i a-sklonidbi, takvih je 1 952 (82,75%), dok je 407 (17,25%) imenica ženskoga roda koje pripadaju i-sklonidbi.

Otvornik a — Završetak -a među 1 530 imenica imaju sva tri roda, uključujući i dvojni i složeni. Glavnina biblijskih imenica s tim završetkom pripada imenicama ženskoga roda e-sklonidbe koje označavaju ženski rod — 1 462 (95,56%). Ostale imaju složen odnos između značenja i roda, a neke i predikatnoga broja.

U Bibliji je 6 (0,39%) imenica e-sklonidbe koje označavaju isključivo muške osobe (npr. *tata*, *vojskovoda*) te 35 (2,29%) imenica dvojnoga roda e-sklonidbe (npr. *varalic-a*, *pijanic-a*, *vođ-a*, *vojskovod-a*, *lutalic-a*), ali se provjerom pokazalo da označavaju muške osobe pa su svrstane u muški rod. Na -a završava i ukupno 18 (1,18%) imenica složenoga roda koje označavaju muške osobe i pripadaju e-sklonidbi (npr. *dvojica*). Tako imenica koje označavaju muški spol sa završetkom -a ima ukupno 59 (3,86%). Kako oba roda pripadaju e-sklonidbi, ukupan je postotni udio 99,41%.

Imenice srednjega roda, *doba* i njezina izvedenica *pradoba* kao 2 (0,13%) natuknice, sklanjaju se po posebnome tipu *a-sklonidbe*. *Pradoba* se pojavljuje samo jednom, a *doba* 62 puta, glavninom u akuzativu (koji je za srednji rod jednak nominativu), i to u prijedložnoj sintagmi (npr. *u to doba*), po koji put u bezprijedložnoj (*sve ima svoje doba*), nominativu (*doba tamnih kosa, koje je doba noći, doba je ručku, kad dođe doba*) ili genitivu (koji ima nastavak -a, *slijed godišnjih doba, slava svojega doba, iz doba neznanja*). U množini se pojavljuje dva puta u akuzativu (*Gospod je razlučio doba i blagdane* Sir 33,8, te *On mijenja doba i vremena* Dn 2,21) — u srednjemu rodu množinski oblici imaju dva izraza, npr. *vremena* i *vremenima* — jednaki pisani izrazi u N,G,A,V te u D,L,I. Ovo se napominje u svjetlu rasprave o nesklonjivosti riječi *doba* i njezinih izvedenica (kada bi imale samo jedan te isti nastavak), odnosno o mogućoj paradigmi s drugačijim nastavcima, iako se u nekim gramatičkim opisima ona sklanja po *a-sklonidbi* kao četvrti uzorak imenica srednjega roda (Težak 2007: 374). Osim njih još je spomenutih 7 (0,46%) imenica srednjega roda koje završavaju na *-a pluralia tantum* (npr. *vrata, usta*). Kako ukupno 9 (0,59%) imenica srednjega roda pripadaju *a-sklonidbi*, to je zaokruženo 1%.

Otvornik e — Završetak *-e* imaju imenice srednjega i ženskoga roda, muškoga roda među biblijskim imenicama nema. Prototipno taj završetak pripada srednjemu rodu: ima ga 711 (98,75%) imenica od njih 720. Ostalo čini 19 (1,25%) imenica ženskoga roda kojima je citatni oblik množina jer jednine nemaju (*pluralia tantum*), a pripadaju *e-sklonidbi* (npr. *jasle, gajde, mekinje, nožice*).

Otvornik o — Završetak *-o* imaju imenice srednjega, muškoga i ženskoga roda. Prototipno taj završetak pripada srednjemu rodu: ima ga 261 (91,26%) imenica od njih 286. Tim otvornikom završava i 19 (6,64%) imenica muškoga roda uslijed vokalizacije *-l* (npr. *čava-o : čavl-a, kota-o : kotl-a, pijeta-o*). Sve te imenice pripadaju *a-sklonidbi*, 97,9%. Imenica ženskoga roda ima 6 (2,17%), to su *misao* i njezine izvedenice, sve pripadaju *e-sklonidbi*.

Od imenica koje završavaju na *-o a-sklonidbi* pripada 98% imenica, a *e-sklonidbi* 2% imenica.

Otvornik i — Završetak *-i* imaju imenice muškoga i ženskoga roda kojih je svega 9 pa svaka biblijska imenica s njim zauzima (pre)velik postotni udio. Muškomu rodu pripadaju 3 (33,33%) imenice: 1 (11,11%) množinska imenica *ljud-i a-sklonidbe* (poseban tip s genitivnim nastavkom *-i*) te 2 (22,22%) poimeničena pridjeva pridjevnice *sklonidbe* (*uzet-i, slijep-i*). Ženskomu rodu pripada ukupno 6 (66,67%) imenica, od toga *i-sklonidbi* 4 (44,44%) imenice *pluralia tantum* (*dveri, osti, grudi, sapi*) te 1 (11,11%) imenica u jednini,

kć-i te još 1 (11,11%) imenica koja ima okrnjenu osnovu ispred nastavka *-i*: *mat-i*, koja se sklanja po e-sklonidbi. Tako samo 9 biblijskih imenica sa završetkom *-i* ima najviše sklonidbenih vrsta: sve imeničke i pridjevnu. Od toga 5 (55,55%) pripada i-sklonidbi, 2 (22%) pridjevnoj, 1 (11%) e-sklonidbi, 1 (11,11%) a-sklonidbi. Međutim, iako imenica ženskoga roda s ovim završetkom ima 67% te 56% imenica i-sklonidbe, očito je da su ovdje netipične vrijednosti imale preveliku ulogu. Postotni je udio manji nego za ostale završetke — samo jedna natuknica čini 11,11%, dok je među imenicama sa zatvorničkim završetkom m.r. čak 217 natuknica potrebno za taj postotak. Stoga se usprkos visoku postotku ne će donositi tvrdnje o prototipnosti na temelju tako maloga broja.

4.1. Završetak i rod

Ni jedna imenica srednjega roda ne završava zatvornikom ili na *-i*, a ni jedna biblijska imenica muškoga roda ne završava na *-e*. Ženski rod može završiti bilo kojim od pronađenih pet različitih završetaka, koji uključuju zatvornike i četiri otvornika, kao što se vidi u tablici 7.

Sa završetkom *-K* muškome rodu pripada 1952 (83%) biblijskih imenica, ženskomu 407 (17%), a srednjemu ni jedna. Sa završetkom *-a* muškome rodu pripada 41 (3%), ženskomu 1480 (97%), a srednjemu 9 (0,59%) imenica. Sa završetkom *-e* muškome rodu ne pripada ni jedna biblijska imenica, ženskomu 9 (1%), a srednjemu 711 (99%). Sa završetkom *-o* muškome rodu pripada 19 (7%), ženskomu rodu 6 (2%), a srednjemu 261 (91%) imenica. Sa završetkom *-i* muškome rodu pripadaju 3 (33%) imenice, ženskomu 6 (67%), a srednjemu ni jedna imenica.

Očito je da među svih pet različitih završetaka jedan prototipno pripada muškome rodu: *-K* (83%), drugi ženskomu + *-a* (96%), a dva srednjemu: *-e* (99%) i *-o* (91%), pri čemu je brojčano nadmoćniji *-e* nego *-o* (ipak zbog toga nije i prototipniji jer čestota i prototipnost nisu uvijek povezane, v. npr. Fulgosi, Tuđman Vuković, 2001). Uz navedenu ogradu zbog maloga broja natuknica, samo devet, imenice na *-i* uglavnom pripadaju ženskomu rodu. Najuočljivija među neprototipnim kategorijama pripada ženskomu rodu sa završetkom *-K* koji obuhvaća 17% u svojoj kategoriji. Neprototipne su kategorije muški rod sa završetkom *-o*, *-a*, *-i* te ženski rod sa završetkom *-e*, *-o*, *-i*. Kao što se vidi, ovi brojčani odnosi koji pokazuju prototipna obilježja navedenih kategorija i njihovu predvidivost usklađeni su s tradicionalnim pristupom kojim se imenicama na zatvornik pripisuje muški rod, imenicama na *-a* ženski, a imenicama na *-o* i *-e* srednji. Smislenost poučavanja na takav način pokazuje i istraživanje M. Gulešić Machata (2012).

4.2. Rod i završetak

Imenice muškoga roda imaju prepoznatljiv zatvornički završetak u jednini, a *-i* u množini, no ne završavaju ni u jednini uvijek zatvornikom. One i u jednini mogu završiti otvornicima, npr. *ande-o*, *udi-o*, *tat-a*, *ubojic-a*, *uzet-i*. Ni ženski rod, koji ima prepoznatljiv otvornički završetak *-a* u jednini, a *-e* u množini, ne završava uvijek otvornicima, nego i zatvornikom poput imenice *noć* ili drugim otvornicima poput *mat-i*, *misa-o*. Imenice srednjega roda završavaju gotovo uvijek otvornicima *-e* i *-o* poput *mor-e*, *neb-o* u jednini, u množini na *-a*. Izuzetak su samo imenica *dob-a* i *pradob-a* jer u jednini i množini završavaju na *-a*. Odnos roda i završetaka prikazan je u tablici 7 odozgor prema dolje.

U muškomu rodu na *-K* završava 1952 (96,87%); na *-o* 19 (0,94%); na *-a* 41 (2,03%), a na *-i* 3 (0,15%) natuknica. U ženskomu rodu na *-a* završava 1480 (77,57%); na *-e* 9 (0,47%); na *-K* 407 (21,33%); na *-i* 6 (0,31%), a na *-o* 6 (0,31%) natuknica. U srednjemu rodu na *-e* završava 711 (72,48%), na *-o* 261 (26,6%), a na *-a* 9 (0,92%) natuknica.

Završetak	Muški rod		Ženski rod		Srednji rod	Ukupno
	Muški	Dvojni	Ženski	Složeni	Srednji	
-K	1952	-	407	-	-	2359
-a	6	35	1462	18	9	1530
-e	-	-	9	-	711	720
-o	19	-	6	-	261	286
-i	3	-	6	-	-	9
Ukupno	1980	35	1890	18	981	4904

Tablica 7. Brojčani omjer imenica različita roda prema završetku

4.3. Sklonidba i rod

I-sklonidbi pripadaju samo imenice ženskoga roda, pridjevnoj u Bibliji isto, ostalim dvjema po dva roda (iako zapravo e-sklonidba u sebi uključuje muški rod, ženski rod, dvojni rod i složeni rod). Pridjevnoj sklonidbi pripadaju 2 imenice muškoga roda. Odnos sklonidbe i roda prikazan je u tablici 8.

A-sklonidbi pripada 2953 imenica, od toga 1972 (66,78%) imenica muškoga i 981 (33,22%) srednjega roda. E-sklonidbi pripada 1531 imenica, od toga 1490 (97,32%) imenica ženskoga roda i 41 (2,68%) imenica muškoga roda. I-sklonidbi pripada 418 imenica i sve su (100%) ženskoga roda.

4.4. Rod i sklonidba

Muški rod sklanja se po tri sklonidbe, ženski po dvije, a srednji po jednoj. U muškomu rodu 1972 (97,87%) imenica pripada a-sklonidbi, 41 (2,03%)

e-sklonidbi te 2 (0,1%) pridjevnoj. U ženskomu rodu 1 490 (78,09%) imenica pripada e-sklonidbi, a 418 (21,91%) i-sklonidbi. U srednjemu rodu svih 981 (100%) imenica pripada samo a-sklonidbi.

Vrsta sklonidbe	Ukupno	Rod	Brojka
a-sklonidba	2953	muški	1972
		srednji	981
e-sklonidba	1531	ženski	1490
		muški	41
i-sklonidba	418	ženski	418
pridjevna sklonidba	2	muški	2
Ukupno	4904		4904

Tablica 8. Brojčani omjer imenica različite sklonidbe prema rodu

4.5. Završetak i sklonidba

Samo završetak *-i* može pripadati bilo kojoj sklonidbi, svim trim imenskima i pridjevnoj. Završetak *-a* pripada 100% e-sklonidbi, samo devet imenica pripada a-sklonidbi, no one nemaju ni 1%. Ostali pripadaju dvjema sklonidbama.

Sa završetkom *-a* a-sklonidbi pripada 9 (0,46%), a e-sklonidbi 1521 (99,54%) imenica. Sa završetkom *-e* a-sklonidbi pripada 711 (98,75%), a e-sklonidbi 9 (1,25%) imenica. Sa završetkom *-o* a-sklonidbi pripada 280 (97,9%), a i-sklonidbi 6 (2,1%) imenica. Sa završetkom *-K* a-sklonidbi pripada 1952 (82,75%), a i-sklonidbi 407 (17,25%) imenica. Sa završetkom *-i* a-sklonidbi pripada 1 (11,11%), e-sklonidbi 1 (11,11%), i-sklonidbi 5 (55,56%) imenica, dok 2 (22,22%) imenice pripadaju pridjevnoj sklonidbi.

Od svih pet različitih završetaka tri su svojstvena a-sklonidbi: završetci *-e* (99%), *-o* (98%) i *-K* (83%), a završetak *-a* svojstven je e-sklonidbi (99,9%). Međutim, u kategoriji imenica na *-K* rubniji članovi (17%) pripadaju i-sklonidbi. Od postojećih imenica sa završetkom *-i* najveći broj pripada i-sklonidbi (56%), no kako je njih vrlo malo, udio je pojedine imenice vrlo velik.

4.6. Sklonidba i završetak

Pridjevna sklonidba među biblijskim imenicama završava samo otvornikom *-i*. A-sklonidba uključuje imenice svih završetaka, a ostale dvije tri različita završetka, dijele samo *-i*. Odnos sklonidbe i završetka prikazan je u tablici 9.

U a-sklonidbi ima 1952 (66,26%) imenica na *-K*, 711 (24,13%) na *-e* i 280 (9,5%) na *-o*. Manje od 1% čini 9 (0,467%) natuknica na *-a* (0,067%) i 1 (0,033%) natuknica na *-i*. U e-sklonidbi ima 1521 (99,35%) imenica na *-a*, 9 (0,59%) na *-e* (mn.) i 1 (0,06%) na *-i*. U i-sklonidbi ima 407 (97,37%)

imenica na *-K*, 6 (1,43%) na *-o* i 5 (1,2%) na *-i*. U pridjevnoj su sklonidbi samo 2 (100%) imenice muškoga roda.

	Završetak	Broj	Ukupno
A-sklonidba	-K	1952	2946
	-o	280	
	-i	1	
	-a	9	
	-e	711	
E-sklonidba	-a	1521	1531
	-e	9	
	-i	1	
I-sklonidba	-K	407	418
	-o	6	
	-i	5	
Pridjevna sklonidba	-i	2	2
Ukupno			4904

Tablica 9: Brojčani omjer imenica različite sklonidbe prema završetku

4.7. Rod, završetak i sklonidba

Iz navedenih međuodnosa roda, završetka i sklonidbe vidi se da nekim kategorijama pripada više od 90% članova druge kategorije, pri čemu i nekoliko beziznimnih. Pojedini se odnosi mogu poopćiti jer su doslovce ili zaokruženo stopostotni (jer neprototipni članovi imaju vrlo malen udio, manji od 1 posto). Punih 100% imaju odnos srednjega roda prema a-sklonidbi i odnos i-sklonidbe prema ženskomu rodu, odnos završetka *-K* sa ženskim rodnom i i-sklonidbom, dok zaokruženih 100% ima odnos završetka na *-a* i e-sklonidbe. Rečeno bi se moglo donijeti i u obliku općenitih tvrdnja o biblijskim imenicama, što će se učiniti u četiri skupine navedene od (7) do (11). Postotci mogu poslužiti da se kvantificiraju oznake koje pokazuju omjer pojedinoga člana u kategoriji: *sve* znači udio od 100%, *gotovo sve* udio 97–99,99%, *velika većina* udio 91–95,56%. *Većina* znači udio 66–83%; *manjina*, *manji dio* ili *rjede* udio 10–33%, *rijetko* udio 1–4%; *vrlo rijetko* udio manji od 1%. U (7) su tvrdnje utemeljene na udjelu iznad devet desetina.

- (7) i. Sve su imenice i-sklonidbe ženskoga roda. (100%)
- ii. Sve imenice srednjega roda pripadaju a-sklonidbi. (100%)
- iii. Sve imenice ženskoga roda na *-K* pripadaju i-sklonidbi. (100%)
- iv. Gotovo cijela e-sklonidba završava na *-a*. (99%)
- v. Gotovo sve imenice na *-a* pripadaju e-sklonidbi. (99%)
- vi. Gotovo sve imenice na *-e* pripadaju a-sklonidbi. (99%)
- vii. Gotovo sve imenice na *-e* pripadaju srednjemu rodu. (99%)
- viii. Gotovo sve imenice na *-o* pripadaju a-sklonidbi. (98%)

- ix. Gotovo sve imenice muškoga roda pripadaju a-sklonidbi. (98%)
- x. Gotovo sve imenice muškoga roda završavaju na *-K*. (97%)
- xi. Gotovo cijelu e-sklonidbu čine imenice ženskoga roda. (97%)
- xii. Gotovo cijela i-sklonidba sastoji se od imenica na *-K*. (97%)
- xiii. Velika većina imenice na *-a* pripada ženskomu rodu. (96%)
- xiv. Velika većina imenica na *-o* pripada srednjemu rodu. (91%)

U (8) navedene su tvrdnje koje se odnose na većinu imenica, obuhvaćaju postotni udio od 66% do 83%, tj. od dvije trećine do četiri petine.

- (8) i. Većina zatvorenih imenica pripada muškomu rod. (83%)
- ii. Većina imenica ženskoga roda pripada e-sklonidbi. (78%)
- iii. Većina imenica ženskoga roda završava na *-a*. (78%)
- iv. Većina imenica srednjega roda završava na *-e*. (73%)
- v. A-sklonidba uključuje većinom imenice muškoga roda. (67%)
- vi. A-sklonidba uključuje većinom imenice na *-K*. (66%)
- vii. Većina imenica na *-i* uključuje ženski rod. (67%)

U (9) nalaze se tvrdnje koje se odnose na rjeđe imenice, tj. na manjinu ili manji dio, od jedne desetine do jedne trećine natuknica.

- (9) i. Trećina imenica a-sklonidbe pripada srednjemu rodu. (33%)
- ii. Trećina imenica na *-i* pripada muškomu rodu. (33%)
- iii. Manji dio imenica srednjega roda završava na *-o*. (27%)
- iv. A-sklonidba uključuje četvrtinu imenica na *-e*. (24%)
- v. U ženskomu rodu imenice rjeđe pripadaju i-sklonidbi. (22%)
- vi. Ženski rod rjeđe završava na *-K*. (21%)
- vii. Završetak *-K* rjeđe pripada i-sklonidbi. (17%)
- viii. A-sklonidba uključuje desetinu imenica na *-o*. (10%)

U (10) nalaze se rijetke natuknice, kojima je udio manji od jedne petine, a veći od 1%.

- (10) i. E-sklonidba rijetko uključuje imenice muškoga roda. (3%)
- ii. Završetak *-a* rijetko imaju imenice muškoga roda. (3%)
- iii. Muški rod rijetko završava na *-a*. (2%)
- iv. Muški rod rijetko pripada e-sklonidbi. (2%)
- v. Završetak *-o* rijetko pripada imenicama ženskoga roda. (2%)
- vi. Završetak *-o* rijetko pripada e-sklonidbi. (2%)
- vii. Završetak *-o* rijetko pripada muškomu rodu. (1%)
- viii. Završetak *-e* rijetko pripada ženskomu rodu. (1%)
- ix. Muški rod rijetko završava na *-o*. (1%)

U (11) nalaze se vrlo rijetke imenice kojima je postotak oko nule: tek nešto veći od nule, ali manji od 1%.

- (11)
- i. Unutar e-sklonidbe vrlo su rijetke imenice na *-e*. (0,59%)
 - ii. Ženski rod vrlo rijetko završava na *-e*. (0,5%)
 - iii. Unutar a-sklonidbe vrlo su rijetke imenice na *-a*. (0,46%)
 - iv. Završetak *-a* vrlo rijetko pripada a-sklonidbi. (0,46%)
 - v. Ženski rod vrlo rijetko završava na *-i* ili na *-o*. (0,3%)
 - vi. Muški rod vrlo rijetko završava na *-i*. (0,15%)
 - vii. Muški rod vrlo rijetko pripada pridjevnoj sklonidbi. (0,1%)
 - viii. Unutar e-sklonidbe vrlo su rijetke imenice na *-i*. (0,06%)
 - ix. Unutar a-sklonidbe vrlo su rijetke imenice na *-i*. (0,03%)

5. Zaključak

Proučavanje brojčanih odnosa različitih kategorija imenica iz hrvatskoga prijevoda Biblije raščlanjenoga u Velikoj biblijskoj konkordanciji kao opsežnoga cjelovitoga teksta pokazalo je neke očekivane odnose, a druge neočekivane ili nove. Općenit odnos unutar kategorija muškoga i ženskoga roda u natuknicama sukladan je prijašnjim istraživanjima hrvatskoga jezika na razini natuknica. Broj je imenica oba roda podjednak (41 vs. 39 posto), iako je ta dva roda nešto manje, a srednjega roda nešto više nego u ostalim prethodnim istraživanjima: 20 posto.

Među sklonidbama je najzastupljenija a-sklonidba: 60 posto, udio je e-sklonidbe 31 posto (vrlo sličan udjelu imenica koje završavaju na *-a*), a i-sklonidbe 9 posto, dok je pridjevne nula posto (0,05 posto). Natuknica koje imaju fonološki izraženu kategoriju živo ukupno ima 17 posto među svim natuknicama. Gramatička kategorija živo i neživo pokazuje mnogo ujednačeniji odnos u muškome rodu (41 vs. 59 posto), koji ga gramatički razlikuje, nego da se živosti pristupi kao semantičkoj kategoriji koja postoji i u ostala dva roda u kojima nema izraznih razlika.

Citatni je oblik gotovo svih imeničkih natuknica u jednini, množinskih je tek 0,43 posto. Najviše imeničkih natuknica ima zatvoren slog na kraju riječi, gotovo polovica (48 posto). Dok je među otvorenim slogovima na završetku riječi najveći udio otvornika *-a* očekivan (ima ga 31 posto), nije očekivano da su imenice na *-e*, uglavnom zbog glagolskih imenica srednjega roda, više od dvostruko zastupljenije (15 posto) nego imenice na *-o* (6 posto) jer se potonje čine prototipnijima. Nepostojano *a*, jezgreno *a* među zatvornicima na završetku citatnoga oblika koje se gubi u otvorenim padežnim oblicima (u kojima imenice imaju odstup), ima 8 posto svih natuknica, pri čemu ga samo među zatvorenima ima 16 posto, među onima koje završavaju na *-o* 9 posto. Kako je nepostojano *a* svojstveno muškomu rodu, u njemu se pojavljuje otprilike u petini natuknica (19 posto), u ženskomu 9 natuknica čini nula posto (0,47 posto). Umetanje *a* u genitivu množine nije se uklju-

čivalo jer je drugačija kategorija i ne može se očitovati iz natuknice, nego iz obličnice.

Odnos završetka, sklonidbe i roda prema načelu udjela u natuknicama opsežnoga teksta cijele Biblije prilično je isprepleten. Sa stajališta završetaka najslženiji su *-a* i *-o* jer imaju imenice triju rodova (iako *-a* 97 posto ženskoga, a *-o* 91 posto srednjega), ali i najmalobrojniji završetak *-i* jer pripada trima sklonidbama: e-sklonidbi, i-sklonidbi i pridjevnoj. Sa stajališta sklonidbe najslženija je a-sklonidba, ima dvije trećine (67 posto) imenica muškoga roda, jednu trećinu srednjega roda (33 posto). Natuknice a-sklonidbe završavaju i zatvornicima (dvije trećine) i svim otvornicima (oko četvrtine na *-e*, a otprilike desetina na *-o*, na *-a* i *-i* po nula posto). Natuknice ostalih dviju sklonidaba imaju tri različita završetka: e-sklonidba ima 97 posto ženskoga i 3 posto muškoga roda, a 99 posto završava na *-a*, dok najmalobrojnija i-sklonidba ima samo imenice ženskoga roda koje 97 posto završavaju na *-K* (ostalo su *-o* i *-i*).

Sa stajališta roda najslženiji je ženski rod prema završetcima jer završava svima pronađenima, od imenica koje imaju jednostavan rod najviše na *-a* (77 posto), pa na *-K* (21 posto). Muški rod najčešće završava na *-K* (97 posto), a srednji na *-e* (73 posto) i *-o* (27). Ženski i muški pripadaju dvama sklonidbama, muški glavinom a-sklonidbi (98 posto), a ženski e-sklonidbi (78 posto). Srednji je najjednostavniji jer pripada samo jednoj, a-sklonidbi.

No kada se promotri zastupljenost pojedinih kategorija unutar svih gotovo pet tisuća (4904) biblijskih imeničkih natuknica, samo pet isprepletenih kategorija ima udio više od pet posto, sve ostale nemaju niti jedan posto. Hrvatske imeničke natuknice u Bibliji imaju četiri glavne, prototipne kategorije: muški rod na *-K* s 40 posto (npr. *sin, kralj, narod, Bog, otac, čovjek*), ženski rod na *-a* s 30 posto (npr. *ruka, zemlja, žena, godina, kuća*), srednji rod na *-e* s 14 posto (npr. *srce, ime, dijete, lice, more*) i srednji rod na *-o* s 5 posto (npr. *oko, mjesto, djelo, tijelo, nebo*), dok je opsežnija kategorija neprototipnih imenica ženskoga roda na *-K* s 8 posto (npr. *riječ, krv, zapovijed, smrt, mudrost*), njoj status podiže vlastita, i-sklonidba.

Sve ostale kategorije, čiji se članovi nalaze u Bibliji, imaju udio manji od jedan posto: imenice dvojnoga roda na *-a* koje pripadaju e-sklonidbi (npr. *ubojica, izdajica*), imenice muškoga roda na *-a* koje pripadaju e-sklonidbi (npr. *tata*), imenice složenoga roda, tj. ženskoga roda e-sklonidbe koje označavaju muški spol te više od jedan (npr. *dvojica, trojica*), imenice muškoga roda na *-o* koje pripadaju a-sklonidbi (npr. *andeo*), imenice ženskoga roda na *-e* koje pripadaju e-sklonidbi, u množini (npr. *gaće*), imenice ženskoga roda na *-o* koje pripadaju i-sklonidbi (npr. *misao, pomisao*), imenice muškoga roda na *-i* koje pripadaju pridjevnoj sklonidbi (*sljepi, uzeti*), imenice srednjega roda na *-a* koje pripadaju a-sklonidbi (npr. *doba* u jednini i *vrata* u množini), imenice ženskoga roda na *-i* koje pripadaju i-sklonidbi (npr.

kći u jednini i *dveri* u množini), imenica ženskoga roda na *-i* koja pripada e-sklonidbi (*mati*), imenica muškoga roda na *-i* koja pripada a-sklonidbi u množini (*ljudi*).

Ovim su istraživanjem načelno potvrđeni rezultati nekih dosadašnjih kvantitativnih istraživanja pojedinih gramatičkih kategorija, a dio je potvrdio i prikladnost tradicionalnih pristupa tim kategorijama. Pojedine su kategorije, koliko je poznato, donijele nove kvantitativne podatke. Očito je da neke pojedinosti ovise o polaznoj građi, posebno u kategorijama s vrlo malim brojem članova u kojima svaka riječ čini uočljivu postotnu razliku. Međutim, moguće je da opći odnosi u velikim promatranim imeničkim kategorijama na razini natuknica nisu bitno vezani uz biblijski tekst sam po sebi, nego da mogu poslužiti kao pokazatelj zastupljenosti pojedinih fonoloških i morfoloških kategorija. Bilo bi korisno raščlambom drugih tekstova provjeriti može li se prema podacima dobivenima ovim istraživanjem predvidjeti omjer istraživanih kategorija u drugim hrvatskim tekstovima, izvornima i prijevodnima. Ako je to doista tako, onda i oni mogu poslužiti kao potvrda o slijedu i načinu poučavanja općenito, posebno inojezičnih govornika. Izvornojezičnim učenicima hrvatskoga koji su ga sposobni proizvoditi, a ovladavaju metajezičnim znanjem i inojezičnim učenicima koji na temelju primanja trebaju hrvatskim ovladati da bi ga proizvodili svakako će slika hrvatskoga jezika biti jasnija ako najprije dobiju obrise najzastupljenijih i svojstvenih članova pojedinih kategorija, a tek poslije rjeđe, manje i nesvojstvene koji pripadaju različitim kategorijama, posebno ako su one isprepletene.

6. Literatura

- Anić, V. i I. Goldstein (1999) *Rječnik stranih riječi*, Novi liber, Zagreb.
- Babić, S. i sur. (2007) *Glasovi i oblici hrvatskoga književnoga jezika*, Zagreb: Nakladni zavod Globus.
- Babić, S. i sur. (2001) *Glasovi i oblici hrvatskoga književnoga jezika*, Zagreb: HAZU i Nakladni zavod Globus.
- Barić, E. i sur. (1990) *Gramatika hrvatskoga književnoga jezika*, Zagreb: Školska knjiga.
- Bašić, M., Jelaska, Z. (2010) Zastupljenost padežnih značenja u hrvatskome jeziku, u Cvikić, L. (ur.) *Međunarodni suradni skup Prvi, drugi, inijezik: hrvatsko-makedonske usporedbe*, zbornik radova, 218–236.
- Blagus Bartolec, G. (2006) Od neživoga do živoga, *Rasprave Ihjj*, 32: 1–23.
- Bošnjak, T. (2005) Gramatička i semantička kolebljivost dvosložnih imenica sa sufiksom *-ež*, *Rasprave Ihjj*, 31: 1–18
- Bošnjak-Botica, T., Gulešić-Machata, M. (2007) Rod imenica na *-a* za osobe muškoga spola, *Lahor* 2/4.
- Cvikić, L. (2000) *Zastupljenost vrsta riječi prema Hrvatskome čestotnome rječniku*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu (diplomski rad).

- Cvikić, L., Jelaska, Z. (2007) Morfološka svjesnost i rječnički razvoj u hrvatskome kao drugome i stranome jeziku, *Riječ* XIII/2: 66–78.
- Essert, M., Katalenić A. (2002) *Biblija za PC računalo*, verzija 3, Zagreb: Kršćanska sadašnjost.
- Fuček, M. (2005) *Čestotni odnosi među kategorijama imeničkih riječi u Bibliji*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu (diplomski rad).
- Fulgosi, S., Tuđman Vuković, N. (2001) Relevantnost frekvencije jezične uporabe pri opisu strukture leksema, *Suvremena lingvistika*, 51–52/1–2: 73–85.
- Gulešić Machata, M. (2012) *Rod u inojezičnome hrvatskom: lingvistički i psiholingvistički pristup*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, (doktorski rad).
- Ham, S. (2002) *Školska gramatika hrvatskoga jezika*, Zagreb: Školska knjiga.
- Jelaska, Z. (2005) Oblici hrvatskih riječi, u Z. Jelaska (ur.) *Hrvatski kao drugi i strani jezik*, Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Jelaska, Z. i M. Kovačević (2001) Odnos glagola i imenica u ranome jezičnome razvoju, *Zbornik II. hrvatskoga slavističkoga kongresa*, Osijek, 441–453.
- Jelaska, Z., Kekelj, M., Baričević, V. (2010) Čestotna obilježja imenica Ivanova i Lukina evanđelja, *Peti hrvatski slavistički kongres — zbornik radova*, 269–276.
- Jelaska, Z., Kovačević, M., Anđel, M. (2002) Morphology and Semantics — The Basis of Croatian Case, u M. D. Voeikova i W. U. Dressler (eds): *Pre- and Protomorphology: Early Phases of Development in Nouns and Verbs*, LINCOS studies in Theoretical Linguistics 29: 177–189.
- Kuvač, J., Palmović, M. (2006) *Metodologija istraživanja dječjega jezika*, Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Marković, I. (2007) Do kosti: imenice hrvatske i-sklonidbe, *Lahor* II/4: 14–36.
- Marković, I. (2012) *Uvod u morfologiju*, Zagreb: Disput.
- Marković, I. (2012b) *Hrvatska morfonologija*, Zagreb (u tisku).
- Moguš, M., Bratanić, M., Tadić, M. (1999) *Hrvatski čestotni rječnik*, Zagreb: Školska knjiga.
- Pišković, T. (2011) *Kategorija roda*, Zagreb: Disput.
- Tabak, J., Fućak J. (ur.) (2001) *Biblija — Stari i Novi zavjet*, Zagreb: Kršćanska sadašnjost.
- Tafra, B. (2005) *Od riječi do rječnika*, Zagreb: Školska knjiga.
- Tafra, B. (2006) Dopune hrvatskoj gramatici (uz 400. obljetnicu prve hrvatske gramatike), pregled 17. rujna 2012.
- Težak, S. i S. Babić (1994) *Gramatika hrvatskog jezika*, Zagreb: Školska knjiga.
- Vince-Marinac, J. (1990) Kategorija živosti u hrvatskom jeziku, *Suvremena lingvistika*, 29–30: 143–152.
- Vince-Marinac, J. (1992) Vrste riječi i genitivno-akuzativni sinkretizam, *Suvremena lingvistika*, 18 2/34: 331–337.
- Vojnović, T. (1991) *Velika biblijska konkordancija*, 2 sveska, A-NJ, O-Ž, Zagreb — Novi Sad: Kršćanska sadašnjost i Dobra vest.

- Znika, M. (2002) Kategorija brojivosti u hrvatskom jeziku — odnos semantike i sintakse na primjeru imenica, *Ihjj*, Zagreb.
Znika, M. (2005) Kategorija brojivosti u hrvatskom jeziku, *Fluminensia*, 17/1: 39–52.

Quantification of Croatian phonological and morphological noun categories in the Bible

The paper analyzes several grammatical noun categories in Croatian Bible translation. The data is collected from the Bible Concordance (Vojnović 1991), based on the Old Testament translation as found in the Zagreb Bible and the New Testament translation of Duda, Fućak (1973, 1991). The nouns are lemmatised and the number of tokens are assigned to each lemma, but proper nouns are excluded. Two phonological categories are analyzed: the word ending (closed or open syllable) and movable a (the nucleus of the final closed syllable which breaks consonant cluster), which is distinguished from Genitive plural a insertion, as the second is morphologically based. There are 48% lemmas with closed syllables, 31% lemmas ending in -a, 6% in -o, 15% in -e and 0% in -i, while no lemma ends in -u or -ie. Among all lemmas 8% end in movable a, but among only -K and -o (vocalized -l) nouns, 18% end in movable a. Four morphological categories are analyzed: declension type, gender, number and liveliness. A-declension takes 60%, E-declension 31% and I-declension 9% lemmas. Masculine gender takes 41%, feminine 39% and neuter 20% lemmas. As only 21 nouns belong to the class of pluralia tantum, 100% of lemmas are singular. Among all lemmas 17% are marked for liveliness, but 41% among masculine nouns with -K or -o (vocalized -l) endings. The third part of the paper calculates the word ending, declension type and gender interface as they are highly predictable. It is found that only five complex groups have more than five percent in the data: 1. masculine nouns ending in -K which belong to A-declension: 40% (the five most frequent are: sin 'son', kralj 'king', narod 'people', Bog 'God', otac 'father', čovjek 'man'), 2. feminine nouns ending in -a which belong to E-declension: 30% (e.g. ruka 'hand', zemlja 'earth, land', žena 'woman, wife', godina 'year', kuća 'house'), 3. neuter nouns ending in -e which belong to A-declension (srce 'heart', ime 'name', dijete 'child', lice 'face', more 'sea'): 14%, 4. feminine nouns ending in -K which have their own I-declension: 8% (riječ 'word', krv 'blood', zapovijed 'commandment, order', smrt 'death', mudrost 'wisdom'), 5. neuter nouns ending in -o which belong to A-declension (oko 'eye', mjesto 'place', djelo 'deed', tijelo 'body', nebo 'heaven, sky'): 5%. All other combinations have less than 1%. The last part of the paper lists many generalizations about the relationships between endings, declension-types and gender where quantifiers are supported

by percentage: always (100%), almost always (97–99,99%), large majority (91–95,56%), majority (66–83%), minority, lesser part (10–33%), rarely (1–4%), very rarely (less than 1%). As some of the frequencies are in line with previous findings from different types of texts, it is believed that the frequency of each analyzed category is not typical for the Bible only, but for Croatian language in general. Hence, when only the most typical combinations are considered, the picture of Croatian morpho(phono)logy of nouns does not seem to be as complicated as when all combinations are taken into account. The above numbers may be used to support approaches in teaching and learning Croatian as L2 which rely on prototypicality when beginners are concerned.

Key words: Bible, quantitative linguistics, Croatian translation, nouns, grammar categories

Ključne riječi: Biblija, kvantitativna lingvistika, hrvatski prijevod, imenice, gramatičke kategorije